

Små hamrar i Östergötland 1706

Ur Rättsprotokoll för Södermanlands och Östergötlands bergmästaredöme 1706-08 bild 60 ff.

Hundekulla hammar, Bergzman Paul Pärsson tillstades uppå Interessenternes wägnar, berättade at dhe intet hafwa något hammarsmedzfolk wid deras redskapz hammar, uthan smijda sielfwa.

Lada hammar, Paul Pärsson fullmächtig tillstades, befinnes af samma beskaffenheet som Hundekulla hammar.

Anders Abellson Falkz knijphammar utj Mothala ström är för 22 åhr sedan upbygder med hennes Maijst Enkiedrottningens permission, gifwer 6 Rd S^{mt} för strömmen, efter Contract med Hr Hauptman Jacob Du Rees d. 11 Juny 1683, som hennes Maij^t Confirmerade d. 30 Septemb. samma åhr. Smijder redskap af stång och ossmundz Jern. Consumerar till 24 läster¹ kohl om åhret, hammaren väger 9 lispund. Förklarandes sig Anders Abellson intet lunna giöra någon omkostnad at sökia privilegium på denna hammar utj Kongl. bergzCollegio, utan hälldre will den öfwer gifwa.

Erich Anderssons kniphammar utj Motala ström är upbygder för 100de åhr sedan utj hertig Johans tijdh af hans faderfader Nills Larsson, är belägen på 1/4 hemmanet Backgården som är augment till Rusthållet Långery och nu nyligen till skatte köipt, kan icke wijsa något tillstånd till hammarens byggande. Consumerar åhrl. 18 läster kohl, smijder af stång och Ossmundz Jern, hammaren väger 7 lispund. Erich Andersson i Backgården uthlofwade i hammarskatt att gifwa för sin lilla knijphammar 5 Rd silf^{mt} åhrligen.

Kiersby en lijten knijphammar på dito Kärsby hemmans skatteägor, utj Motahla sochen, possideras af Hans Classon, hwaras faderfader Hans Pärson opbygdt denna hammar för 100 åhr sedan, utj en lijten bäck som merendehls är tårr, gifwer ingen skatt, har sielf ingen skoug, köper ifrån Ny Sochen, kan Consumera 10 läster kohl. Hammaren väger 7 lispund, smijder af stång och ossmundz Jern. Efter Hans Clason war siuker har han gjort sin stiuffader Anders Jönsson i Kärsby fullmächtig, som lofwade utj hammarskatt, efter dett är en lijten redskapzhammar 3 Rdr Silf^{mt} åhrl.”.

Anders Abellson berättade, det Hr Bergmästaren Jöns Wetterman vid sist hålldne Mothala ting angifwit at en knijphammar är upbygd utj Dahls härad och Sochen wid Kohlsbroo utj en lijten ström af Smeden Lars i Wadstena, hwarom bref skall afgå till Hr Haupman.

Föregående hambrars Possessioner begiärade, att efter som dhe komma för deras små hambrar at Contribuera, det dhe måge omolestreerade² få på marknaderna föryttra det dhe arbete.

Hammarpatron Hr Jean Wictorijn intalade at hammarpatron Gabriel Wetterberg lærer sig tillförne beswärat, at han af desse föregående små knijphambrar utj kohlkiöpanDET præjudicerat blifwer, hwarföre skall Hr Wetterberg härom tillskrifwas.

Knijphammaren på Rusthållet markeboos ägor, som possideras af Enkian hustru Anna, Jöns och Jöns Larsson i Markebo, är för 40 åhr sedan upbygder af en wid namn Måns på Markeboos ägor, hammaren väger 3 [lispund], kohl till hammarens drifwande kan Consumeras till 4 läster som tages på ägora, wid denna hammar uthräkes af stång och ossmundz Jern till Spijk tennar, kan allenast

---

¹ Läst var ett rymdmått som för träkol motsvarade 2 m³.

² = obesvärade

mycket ljtet om åhret brukas effter wattu dråkten är allenast en ljtten skogzbäck. förklarandes sig possessorerne at dhe icke kunna sökia privilegium på denna lilla hammar mycket mindre att gifwa någon hammarskatt.

Noch en ljtten knijphammar på Markeboos ägor som A^o 1696 är worden upbygder uppå Sal. BefallningzMan Anders Grottes tillstånd, innehafwes af Nills Erichsson darsammastädes och Jöns Nillsson i Österby och Nills Torstensson i Söörgården, hwarest uthsmijdes af ossmundz Jern som i Nohra köpes till Spijk, hammaren väger 3 [lispund], kohl behöfwes om åhret 3 à 4 läster, som tages på ägorne. förklarandes sig lijka som possessorerne af förestående hammar på Markebo ägor.

Skallebo knijphammar som för 19 åhr sedanär upbygder i den förfallnas ställe som der 50 åhr stådt, possideras af Nills Jonsson, Olof Jonsson i Skallebo, Nills Jönsson och Erich Jönsson i Westermåsse och Olof Jonsson i Österkulla, kan allenast gå höst och wåhr, hammaren väger 4 [lispund], af Stång och ossmundz Jern smijdes Spijk utj bem^{te} hammar, kohl consumeras till 30 läster, som tages på gårdzens ägor, will gifwa i hammarskatt till Kong. Majj^t 3 R S^{mt}.

Noch på Skalleboos ägor en knijphammar som efter Sahl. BefallningzMan Grottes tillstånd A^o 1696 är upbygder, innehafwes af Joen Jonsson, Anders Jonsson, och Johan Jonsson i Skallebo, är af samma beschaffenheet som den föregående.

Hammarpatron Hr Jean Wictorin intalade att desse 2^{ne} hambrar ingen till præjudice är, när dhe efter deras utfäste lofwes icke upkiöpa kohl till Qwarns hammars præjudice, hwilket dem ock wid 40 Rd Silf^{mts} plicht förbudit blef.

Hättorp knijphammare ett Crono Rusthålld är af sådan beschaffenheet, för hwilket sal. Befallningzman Grottes arfwingar rusta. hafwandes där stått en gl. knijphammar som Sal. Grotte nederrifwit och i stället upbygd en Miöhlqwarn med 2 par stenar, Men sedan bättre up i strömmen för 11 åhr sedan gifwit Torsten Månsson i Åå tillstånd att upbyggia en knijphammar och är Torsten Månsson nu possessor af den samma. hammaren kan wäga 3½ [lispund], kohl consumeras till 4 läster om åhret efter intet oftare kan smijdas wid hammaren än möhlnaren will, till någon uthlåtelse af hammarskatt kan han intet giöra.

Tyskhyttan på Wålbn^{ne} Hr Lovis De Geers frällsehemman belägen, innehafwes af Åboerne Nills Zachrisson och Johan Zachrisson, är en gl. hammar för åhr 1649 upbygder. hammaren väger 3 [lispund], kohl behöfwes till 4 à 5 läster, som tages på ägorne, och smijdes allenast ljtet Spijk af stång och ossmundz Jern höst och wåhr, Åboerne Nills Zachrisson och Johan Zachrisson lofwade i hammarskatt 3 Rd Silf^{mt}.

Inspectoren De Try förbehölt sig på Hr Degeers wägnar at icke gifwa vidare tillstånd till denna hammars bestående, än Hr Degeer på hwilkens frälseägor den är belägen, behagar.

Hwilkhyttan på Wålborne Hr Jean Degeers frällse ägor, upbygd öfwer 70 åhr sedan possideras af åboerne på Hwilkhyttan, Pähr Nillson, Erich Larsson, Johan Andersson och Lars Jönsson. Hammaren väger 4 à 5 [lispund], kan consumere 3 à 4 läster kohl om åhret, få intet annat smijda än af StångJern som skall kiöpas af Hr Degeer, efter han är ägare till hemmanet. Åboerne bewiljade 3 Rd Silf^{mt} i hammarskatt.

Hulltema knijphammar på CammarHerren högwålborne Hr Clas Bondes och grefwinnan på Stiernorp frälseägor belägen, hwilken för 12 åhr sedan är upbygder af Pähr Jönsson i Hulltema, efter då

warande herrskapets rättare Knuth i Fall och skougwachtaren Olof i Hullts tillstånd, hammaren väger 3 [lispund], kohl consumeras till 3 à 4 läster, som tages där på ägorne, och kohles af winfalle, smijdes af stång och ossmundz Jern, beklagar för sin fattigdom att intet kunna sökia i Kongl. Bergz Collegio, uthan will hälldre gifwa i hammarskatt 2 Rd Silf^{mt} efter der till är mycket lijten och ringa wattudräkt.

Grytebäcks knijphammar på Capitein Wälborne Håkan Ugglas frälse ägor belägen, utj Tiällmo sochen, är för 5 åhr sedan upbygder af Gabriel Nillson i Gryttbäck efter Capitein Ugglas tillstånd, possideras af Nills Gabrillsson i Gryttbäck, hammaren väger 4 [lispund], kohl consumeras till 3 läster om åhret och går allenast höst och wåhr. Smijdes af Stång och Ossmundz Jern, lofwar i hammarskatt 2 Rd Silf^{mt}.

Tyrstorpz knijphammar i Godegårdz sochen uppå Cammatherren högwälb^{ne} Hr Clas Bondes frällse ägor, upbygd för åhr 1649, possideras af åboen Hans Atfwidsson, hwilken är siuker och i dess ställe befullmächtigat Pär Larsson i Wisshult, hammaren väger 4 [lispund], kohl consumeras 4 läster om åhret, och kohlen tagas derpå ägorne, smijder af ossmund- och stångJern till Spijk, en myken lijten wattudrächt till hammaren kan allenast gå höst och wåhr, utlofwar i hammarskatt 2 Rd Silf^{mt}.

Wisshullta knijphammar belägen i Godegårdz sochen uppå Grefwinnan på Skiärnarps ägor, upbygd öfwer 50 åhr sedan, som förmenas igenom Sal. Wälborne Hr Jean Degeers tillstånd skedt wara, är af mycket ringa wärde, hammaren possideras af Pähr Larsson i Wisshult och Måns Larsson i Barslycka, hammaren väger 2 [lispund], kohl consumeras 2 läster om åhret som tages på dess egna ägor. Smijder af StångJern, myken lijten wattudrächt till hammaren, går allenast höst och wåhr och blef tarerad för hammarskatt 2 Rd Silf^{mt}. Men at sökia något privilegium där på det förmåhr han intet för sin fattigdom.

Sedan förnembde undersökning öfwer knijphambrarna förrättat war, tillsades possessorerne at hwar för sig utj Kongl. Bergz Collegio ansökning göra om privilegium, så frampt dhe willja hafwa dem beståendes.